

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

О.В.Калюжна, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

Розглянуто тенденції розвитку галузі олійних культур та дано оцінку ефективності їх виробництва. Запропоновано подальші шляхи розвитку галузі

Рассмотрены тенденции производства масличных культур и дана оценка их экономической эффективности. Предложены дальнейшие пути развития отрасли

Постановка проблеми. Олійні культури, поряд із зерновими, складають основу аграрної економіки України, і не тільки забезпечують внутрішні потреби, але й завжди були головними чинниками формування експортного потенціалу. Для успішного виробництва олійних культур в Україні є сприятливі ґрунтово-кліматичні умови та багаторічний досвід. Але, в останні роки у зв'язку з посиленням впливу природно-кліматичних, макро- та мікроекономічних факторів підприємствам стає все складніше виробляти конкурентоспроможну продукцію і успішно її реалізувати. Тому, однією з умов забезпечення ефективного функціонування підприємств є постійне підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи виробництва олійних культур досліджувались у працях багатьох вітчизняних вчених-економістів, серед яких: Шиян Д.В., Беленкова Ю.С., Уланчук В.С., Губський Б.В., Коротич П. та ін.

Проте питання, пов'язані з особливостями виробництва окремих видів олійних культур, вимагають більш детального опрацювання. Це зумовлює необхідність вивчення окресленої проблеми, підтверджує актуальність теми нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз ефективності виробництва олійних культур аграрним сектором Арбузинського району та визначення напрямів подальшого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною умовою формування будь-якого продуктового ринку є конкурентоспроможне виробництво. За період реформування більшість галузей аграрного сектора виявились збитковими або низькодоходними, проте вирощування олійних культур, особливо соняшнику, залишилось прибутковим. Це спричиняє надмірне його поширення у сівозмінах. Для переважної більшості господарств півдня України соняшник став основною культурою, що забезпечує грошові надходження та максимальні прибутки.

По виробництву соняшнику наша країна посідає третє місце в світі, поступаючись Аргентині і Росії. Під ним зайнято понад 90% посівних площ усіх вирощуваних в Україні олійних культур і ця тенденція зберігається. Площа, на якій вирощується ця культура, збільшилась на 1000 тис. га у 2006 порівняно з 2000 роком і досягла відмітки 3964 тис. га [1]. Це призвело до того, що значна кількість соняшнику повертається на попереднє місце через 2-4 роки, та в свою чергу, спричиняє порушення сівозмін й негативно впливає на умови вирощування інших сільськогосподарських культур, виснажує ґрунти і знижує їх родючість.

За допомогою аналітичного групування сільськогосподарських підприємств Арбузинського району нами було проаналізовано вплив питомої ваги посівів соняшнику на економічну ефективність його виробництва. Розрахунки показали, що господарства I групи, на жаль, в районі їх лише два — АП “Благодатненський птахопром” та ЗАТ “Оберіг”, дотримуються науково-обґрунтованої питомої ваги посіву соняшнику в межах 10%. Вони отримують максимальний рівень рентабельності — 51,9%. Ці господарства дотримуються сівозміни та займаються підвищенням родючості своїх ґрунтів, проте питомі витрати на 1 га посіву в господарствах цієї групи мінімальні і це не дозволило їм отримати більш високу врожайність.

Господарства II групи, в яких питома вага соняшнику досягає 20%, намагаються отримувати максимальний прибуток за рахунок

розширення посівних площ, проте багаторічне недотримання сіво-змін не дає змогу отримувати високі врожаї соняшнику, як наслідок — в господарствах низька врожайність та якість насіння, висока собівартість та мінімальна величина прибутку в розрахунку на 1 га та рівень рентабельності.

Таблиця 1

Вплив питомої ваги посівів соняшнику на економічну ефективність виробництва в сільськогосподарських підприємствах Арбузинського району (в середньому за 2004-2006 рр.)

Показники	Групи господарств за питомою вагою соняшнику, %			
	I	II	III	В середньому по всіх групах
	до 15,0	15,1-25,0	понад 25,0	
Кількість господарств в групі	2	3	3	-
Питома вага посіву соняшнику, %	11,4	20,2	32,1	15,3
Площа, га	475,8	625,5	1526,0	835,8
Урожайність, ц/га	11,5	8,8	18,04	15,9
Прямі затрати праці, люд. год	1,6	2,5	2,0	2,0
Поточні вигради в розрахунку на 1 га, грн.	570,15	1032,2	1232,7	918,3
Собівартість 1ц реалізованої продукції, грн.	67,5	80,3	68,3	72,3
Ціна реалізації 1 ц, грн.	102,5	96,4	99,6	99,5
Отримано прибутку, на				
- 1ц	35,0	16,1	31,3	27,2
- 1 га	399,0	141,7	563,4	416,2
Рівень рентабельності, %	51,9	20,0	47,8	37,6

Інший варіант виробництва соняшнику — це господарства III групи, в яких питома вага посівів соняшнику в середньому складає 32,1%. Ці господарства під посіви соняшнику відводять максимальний розмір посівних площ, це, як правило, орендовані землі. Господарів підприємств цієї групи більше цікавить отримання максимального прибутку, ніж збереження родючості ґрунтів та багаторічна перспектива ефективного виробництва.

Такий стан справ вимагає обмеження обсягів виробництва соняшнику. Тому, для подальшого нарощування в Україні виробництва рослинних жирів та високобілкових кормів постає потреба визначення шляхів використання потенційних можливостей інших олійних культур, зокрема ріпаку, сої, льону — олійного, оскільки забезпечити зростаючі потреби в рослинному білку та олії лише за рахунок соняшнику неможливо.

Якщо виробництвом соняшнику в Миколаївській області займається майже кожне підприємство, то виробництво інших олійних культур не набуває належного розповсюдження. Так, із 8 підприємств Арбузинського району всі займались виробництвом соняшнику, чотири господарства вирощувало сою і лише два господарства — ріпак.

Такий стан справ обумовлено рядом причин: по-перше, обмежений попит з боку вітчизняних переробних підприємств на сою та ріпак. В Україні лише один завод — ЗАТ “Приколотнянський ОЕЗ” який виробляє із ріпаку та сої харчову олію, масової переробки ріпаку на біодизель поки що не спостерігається. По-друге, для сівби, збирання та первинної переробки ріпаку потрібна спеціальна техніка або ж удосконалена традиційна. Придбання такої техніки або переобладнання вже існуючої потребує чималих витрат робочого часу та коштів, яких у господарствах, як правило, бракує. По-третє, недостатня морозостійкість озимого ріпаку та відсутність районованих сортів.

Проте, аналіз економічної ефективності виробництва основних видів олійних культур свідчить, що виробництво сої та ріпаку є прибутковим.

Лідером серед олійних культур за рівнем рентабельності є соняшник, проте у 2006 році він значно поступається ріпаку. Хоча однозначних висновків щодо ефективності виробництва ріпаку зробити не можна. Низький рівень рентабельності виробництва соняшнику та сої, отриманий господарствами Арбузинського району у 2005 та 2006 роках, пояснюється високим рівнем витрат на виробництво та зниженням закупівельних цін.

Таблиця 2

Ефективність виробництва технічних культур в сільськогосподарських підприємствах Арбузинського району

Показники	2004р.	2005р.	2006р.	В середньому за три роки
Соняшник				
Урожайність, ц/га	12,7	16,1	21,1	15,9
Працевісткість 1 ц, люд.год.	2,3	1,8	2,6	2,0
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн.	45,4	81,1	72,9	57,8
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	48,1	75,3	69,1	72,3
Середня ціна реалізації, грн.	116,6	92,5	92,5	99,5
Отримано прибутку, грн. на:				
- 1 ц	68,6	17,2	23,3	27,2
- 1 га	868,0	278,3	491,6	416,2
Рівень рентабельності, %	142,7	22,9	33,8	37,6
Соя				
Урожайність, ц/га	14,2	14,6	14,9	14,5
Працевісткість 1 ц, люд.год.	1,7	1,0	1,7	1,4
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн.	94,0	74,1	74,7	81,1
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	55,3	87,0	80,6	74,3
Середня ціна реалізації, грн.	135,5	97,2	101,3	100,3
Отримано прибутку на:				
- 1 ц	80,1	10,2	20,6	26,0
- 1 га	1139,0	148,6	308,3	377,0
Рівень рентабельності, %	144,9	11,7	25,6	35,0
Ріпак				
Урожайність, ц/га	7,1	-	19,1	13,1
Працевісткість 1 ц, люд.год.	0,8	-	2,8	1,8
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн.	59,1	-	56,2	57,7
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	63,3	-	63,3	63,3
Середня ціна реалізації, грн.	46,7	-	123,4	82,5
Отримано прибутку (збитку) на:				
- 1 ц	-16,6	-	60,1	19,2
- 1 га	-117,9	-	1148,3	251,5
Рівень рентабельності (збитковості), %	-26,3	-	95,0	30,3

Висновки. Із усього вищевикладеного можна зробити висновок, що для господарств району доцільним буде в подальшому нарощування виробництва ріпаку та сої за рахунок скорочення посівних площ соняшнику до науково обґрунтованих норм. Це дасть можливість відновити родючість ґрунтів та розширити асортимент рослинного білку та шротів. Можна очікувати, що з поширенням культури споживання олії із ріпаку та сої на харчові цілі населенням України збільшиться попит з боку переробної промисловості і, як наслідок, відбудеться підвищення закупівельних цін. Важливою світовою тенденцією, яка може вплинути на розвиток виробництва олійних культур в Україні, є використання насіння ріпаку для виробництва біодизеля. За умови раціонального підходу до розвитку галузі ріпаківництва біодизельне паливо стане ефективним інвестуванням української економіки.

Нарощування виробництва соєвого шроту дозволить Україні збільшити свій експортний потенціал.

Розвиток альтернативних видів олійних культур в Україні можливий тільки завдяки пільговому кредитуванню відповідних програм та проєктів, а також гнучкішій податковій системі.

ЛІТЕРАТУРА

1. www.ukrstat.gov.ua